

Fondok és gyűjtemények a Román Országos Levéltár csíkszeredai hivatalának kezelésében 17.

Az Antal Imre gyűjtemény

A gyűjtemény névadója, a gyimesközéploki születésű **Antal Imre** (1931) helytörténész középfokú tanulmányait Csíkszeredában végezte, történelemtanári oklevelét a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemen szerezte. Tanári pályája során oktatott Segesváron, Gyimesközéplokon, Gyimesfelsőlokon és 1961-től Csíkszeredában. Több mint két évtizedig volt a hajdani csíkszeredai 1-es számú Általános Líceum (későbbi nevén Reál–Humán Líceum, majd Matematika–Fizika Líceum) történelemtanára. Doktori értekezésének témája a két világháború közötti csíki közbirtokosságok története és működése volt. Cikkeit, tanulmányait 1957-től kezdve a csíkszeredai Múzeumi Közleményekben, a Korunkban, A Hétben, illetve a helyi napilapban, a Hargitában közölte. A csíksomlyói középfokú oktatás 300. évfordulójának tiszteletére állította össze kétnyelvű iskolatörténetét *Monografia Liceului din Miercurea Ciuc. A csíkszeredai liceum monográfiája, 1668–1968* címmel.

Aktívan részt vett az 1968-ban létrehozott Hargita megye politikai életében. Közéleti szereplőként leginkább tanügyi és művelődési ügyekkel foglalkozott. Egy évtizedig volt a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Megyei Tanácsának elnöke és az országos elnökség tagja, továbbá a Román Kommunista Párt Megyei Bizottságának, illetve a Szocialista Egységfront Megyei Propa-

ganda és Kulturális Bizottságának tagja. A Hargita Megyei Néptanácsban a székelykeresztúri választókerületet képviselte. 1969–1975 között Székelykeresztúr és vidékének¹ képviselőjeként volt jelen a Román Szocialista Köztársaság Nagy Nemzetgyűlésében, ahol a tanügyi és kulturális bizottság tagjaként tevékenykedett. Úgy tűnik, 1970-es évekbeli politikai ténykedése mellett nem sok ideje maradt a kutatásra, ebben az időszakban egy nagyobb helytörténeti munkája jelent meg: *Bibliográfiai adatok Csíkszereda történetéhez* (1972).

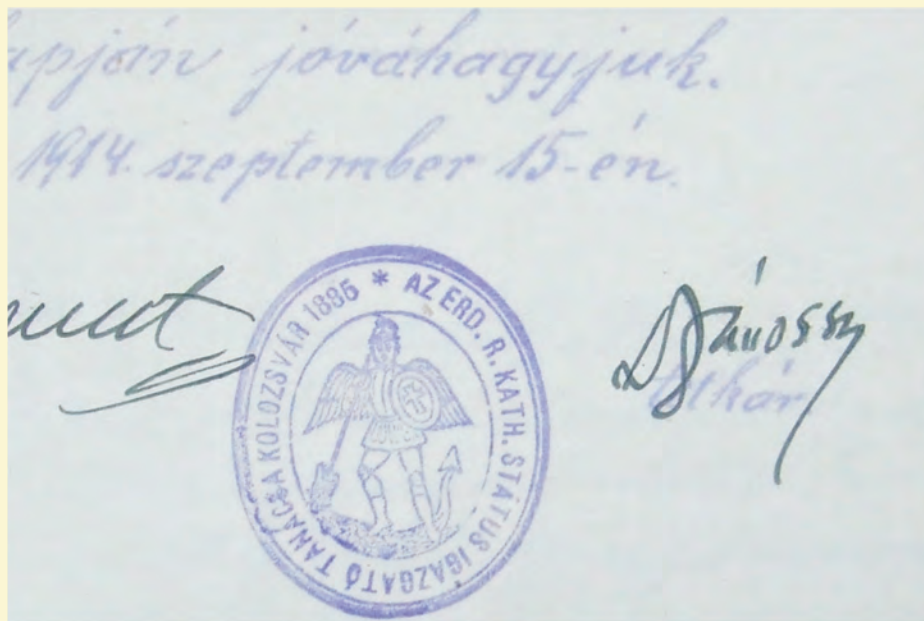
Politikai pályája 1977-ben megtört: a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Hargita Megyei Tanácsának büroja június 12-i ülésén elhangzott jelentés szerint „... A Tanács elnöke nem tudta a ráháruló tennivalókat elvégezni, tekintettel arra, hogy szakmai munkabeosztása nem engedett megfelelő lehetőséget a terepmunkához, valamint a többi társadalmi és tömegszervezetekkel való kapcsolatok kiépítéséhez [...] ismételten kérjük a Megyei pártbizottságot, hogy adja meg számunkra az említett problémák megoldásához szükséges segítséget.”² A kért segítség a következő év tavaszán érkezett meg: az MNDDT 1978. március 8-ai Hargita megyei plenárisa leváltotta Antal Imrét elnöki tisztéből, utódja pedig Májai Albert, az RKP Megyei Bizottságának tagja, a propagandaosztály helyettes vezetője lett.³ Antal

Imre az 1980-as években kiköltözött Svédországba, napjainkban is ott él. Az utóbbi két évtizedben több munkája is megjelent, ezek részben helytörténeti, részben önéletrajzi vonatkozásúak: *Gyimesi krónika* (1992), „Tisztetség adassék”. *Lapok a csíkszeredai Római Katolikus Főgimnázium történetéből* (1994), *Idegenben* (1998), *Élő történelem* (2000), *Történelmi események Gyimes vidékén a régmúlttól napjainkig* (2005), *Mindennapi történelmünk. Naplójegyzetek: 1987–2003* (2006).

Az **iratgyűjtemény** Antal Imre érdeklődési, illetve kutatási területeit tükrözi: erdélyi iskola- és oktatástörténet, a csíki közbirtokosságok múltja, helytörténeti adatgyűjtés, közéleti tevékenység. A gyűjtemény részben már az adományozást⁴ megelőzően elnyerte ma is ismert szerkezetét (annyi kiegészítéssel, hogy az Antal Imre politikai tevékenységével kapcsolatos iratcsomók utólag váltak a gyűjtemény részévé): 1. A balázsfalvi görög katolikus elemi iskola iratai (1792–1794), 2. A balázsfalvi görög katolikus gimnázium iratai (1835–1836), 3. A kolozsvári piarista gimnázium iratai (1796, 1852–1853), 4. A gyulafehérvári római katolikus gimnázium iratai (1840), 5. A csíkszeredai római katolikus gimnázium iratai (1876–1949), 6. Általános erdélyi oktatási ügyek (1770–1853), 7. Magánokiratok (1769–1929), 8. Peres iratok (1875–1939), 9. Közbirtokossági iratok (1943–1948), 10. Egyházügyi iratok (1875), 11. Újságok (1912–1913), 12. Antal Imre politikai tevékenységéből származó iratok (1968–1978).

Az első négy iratcsoport legrégebbi darabja az a Gheorghe Șincai igazgató által 1792-ben készített kimutatás, amely a balázsfalvi görög katolikus elemi iskola tanárait veszi számba, mindenik oktató esetében feltüntetve a rábízott diákok létszámát is (1. számú irat). Külön figyelmet érdemel az erdélyi iskolák iratai között a kolozsvári piarista gimnázium tanulmányi alapjairól készített kimutatás 1796-ból (5. sz.),

*Az Erdélyi Római Katolikus Státus bélyegzőjének lenyomata
P. Jánossy Béla titkár
kézjegyével 1914-ből (8. sz.)*

*Id. Pál Gábor
főgimnáziumi igazgató
kézjegye 1911-ből (8. sz.)*

illetve a konviktus kőműves, asztalos és kályhás munkálatairól készített számadások, nyugták, elismervények 1852-1853-ból (6. sz.).

Érthető módon a gyűjtemény törzsanyagát a csíksomlyói-csíkszeredai római katolikus főgimnáziumra vonatkozó iratok képezik. Ezek részben iskolai alapítványok, jutalmi alapok létrejöttét tanúsító okiratok az 1886–1943 közötti időszakból (8. sz.), részben pedig a diákság önszerveződését tanúsító iratok: zömében a Haladás nevet viselő önképzőkör határozati jegyzőkönyvei az 1876–1927 közötti időszakból (11–21. sz.), illetve a kör irodalmi naplói az 1886–1908 közötti évekből (23–28. sz.), de itt találjuk a főgimnázium régiségtárának, szaktermeinek és könyvtárának leltárait és gyarapodási jegyzékeit is a századforduló évtizedeiből (9. sz.). A régiségtár Imets Fülöp Jákó igazgató által készített leltárai számos kuriózumra hívják fel a figyelmet: Csató József sorhajókapitány egy Madrászból (Hindusztán/India) hozott „indián hegedűt”, indiai nyakékeket és amuletteket, Balog Elek pedig egy, a csíkszeredai Mikóvárkastély kútjából származó pecsétnyomót adományozott az iskolamúzeumnak, ez utóbbit egykor az I. székely határőrezred parancsnoksága használta. A gimnázium igazgatója Rómából, a Forum Romanumról és a Szent Péter-székesegyházról, illetve Pompejből, a Vénusz-templomból általa hozott mozaikdarabokkal gazdagította a régiségtárat, de volt a gyűjteményben őskori orsónehezék, réz ereklyetartó karneol és achát berakással, huszártársoly a napóleoni háborúk idejéből, egy kovás puska zárszerkezete, kétféjű sasos nagy pecsétnyomó a Bach-korszakból, továbbá sarkantyúk, nyilvesszőhegyek, de sok kétes értékű csecsebecse is.⁵ Sajnálatos módon a tárgyak azóta elkallódtak, áldozatul estek a világháborús meneküléseknek és pusztításoknak.

Érdekes színfoltja az iratsoportnak az a regiszter (19. sz.), amely a csíkszeredai római katolikus főgimnázium diáksága által szervezett Alkoholellenes Egyesület 1914–1916 között keletkezett határozati jegyzőkönyveit tartalmazza. A Szlávik Ferenc tanár által felügyelt társaság, amely 1913 no-

*Tivai Nagy Imre és felesége,
Orbán Brigitta alapítványtevők
kézjegyei 1914-ből (8. sz.)*

erdélyi püspök levéltárában, az erdélyrészi
tótanácsánál, a csíkszeredai főgimnázium és az
püspöki bizottmány levéltáraiban helyeztetik el.-
1911. évi június 9-én.

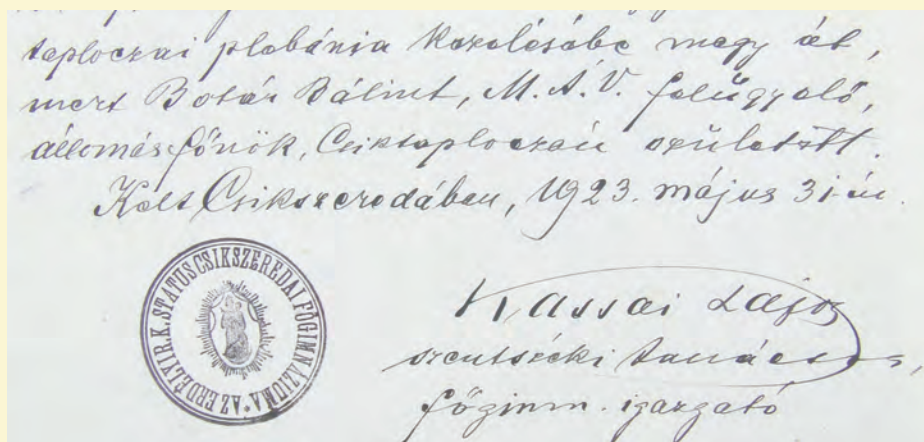
Pál Gábor
Kis. tanács, főgimn. igazgató.

vemberében csatlakozott a Magyar Katolikus Absztinens Keresztegyesülethez,⁶ az alkoholfogyasztásban azonosította a székely társadalomra leselkedő legnagyobb veszélyt, ezért a maga módján és a rendelkezésére álló eszközökkel fel is lépett ellene. Üléseiken alkoholfogyasztás elleni felhívásokat ismertettek, felvilágosító és ismeretterjesztő újságcikkeket vitattak meg, ugyanakkor a rendszeres felolvasásokkal és szavaltatokkal az egyesületnek valamiféle olvasóköri jelleget is próbáltak adni. Az 1915-1916-os tanévben a társaságnak 40 tagja volt a gimnáziumi IV–VII. osztályokból. Érdekes a tagság megoszlása: zömük (25) negyedik osztályos,⁷ ötön az ötödik, heten a hatodik, hárman pedig a hetedik osztály tanulói voltak.⁸ Úgy látszik: az absztinencia gondolata a

felsőbb tanfolyamokon egyre kevésbé volt népszerű.

A csíksomlyói-csíkszeredai római katolikus főgimnázium iratai sorában kiemelkedő jelentőségűek az alapítványi okiratok (határozatok, alapító oklevelek, elismervények). A tanulmányi és jutalomalapok működésének nagy hagyománya volt a gimnáziumban, sok rászoruló, tehetséges vidéki diáknak adtak reménységet, olyanoknak, akik önmerejükből nehezen tudták fedezni tanulmányaik és csíki tartózkodásuk költségeit, ugyanakkor a fundációknak abban is szerepük volt, hogy jó néhány csíki, vagy máshonnan származó, de a gimnáziumhoz kötődő személyiség emléke fennmaradjon a tanuló ifjúság körében. Jelen írás keretei nem teszik lehetővé az alapítványok részletes bemu-

1914. június 23.
Beszélgetés
is fennmaradt
Orbán Brigitta.

Kassai Lajos igazgató kézjegye és a főgimnázium bélyegzőjének lenyomata 1923-ból (8. sz.)

tatását, csupán a fundációk névadóinak felsorolására van mód: tusnádi Imets Fülöp Jákó főgimnáziumi igazgató, menasági Adorján Imre tanár, Jakab Antal tanár, csikcsekefalvi Fodor Antal közjegyző, csiktaplocai Botár Bálint MÁV felügyelő, állomásfőnök, Csiktaplocsai született. Koll Csikserodáben, 1923. május 31-én.

Az Antal Imre gyűjtemény részét képezi szép számú magánokirat, valamint néhány peres irat és közbirtokossági iratok is. Az előbbieket (32–42. sz.) sorában Csík- és Udvarhelyszék különböző falvaiból és családjaitól származó adásvételi és zálogszerződésekre, panaszlevelekre, perefernumlevelekre, hivatali és magánlevelekre kell gondolni. A csíki érdekltségű iratok közül a legtöbb a szépvízi Barabás, Ferencz, Miklós és Pototzky, a csikszentimrei Szántó, a kozmási Bálint és Potyó családok különféle ügyleteire vonatkozik. A peres ügyek iratcsomóiban főleg hagyatéki iratok, törvényszéki ítéletek fordulnak elő (43–45. sz.). A közbirtokossági iratok sorában leginkább a csikszenttamási közbirtokosság tagnyilvántartó könyve érdemel figyelmet 1943-ból (46. sz.).

Az Antal Imre történészi munkásságának és gyűjtőtevékenységének eredményeként összeállt iratgyűjtemény eddig bemutatott darabjai a proveniencia tekintetében merőben eltérnek az utolsó iratcsomótól. Ez utóbbi iratok a névadó személyes politikai, közéleti tevékenységének eredményeként jöttek létre és

részben ő maga a szerzőjük. Ezen utolsó iratcsomótban főleg a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Hargita Megyei Tanácsának 1968–1978 közötti tevékenységére vonatkozó iratokat találunk, azon belül leginkább tanügyi és kulturális kérdésekre vonatkozó dokumentumokat (52, 54–55. sz.). Egy iratcsomó pedig Antal Imre Nagy Nemzetgyűlési képviselői tevékenységével függ össze (53. sz.). Mindkét tevékenységi területet ugyanazon irattípusok képviselik: munkatervek, jelentések, névjegyzékek, kimutatások, ülési jegyzőkönyvek, intézkedési javaslatok, hivatali levelezés, illetve néhány korabeli román és magyar nyelvű napilap.

F 236 Antal Imre gyűjtemény (évkör: 1769–1978), leltárszám: 56, mennyiség: 55 levéltári egység, 0,60 fm. Magyar, román és latin nyelvű iratok.

Bicsok Zoltán

1. Székelykeresztúr városán kívül választókerületéhez tartozott Oklánd, Homoródszentmárton, Kányád, Székelyderzs, Románandrásfalva, Újszékely, Etéd, Szentábrahám, Siménfalva és Bögöz község is.
2. A Román Országos Levéltár Hargita Megyei Hivatala (a továbbiakban: ROLHMH), F 236 Antal Imre gyűjtemény, 55. 35-36.

3. A Magyar Nemzetiségű Dolgozók Hargita megyei Tanácsának plenáris ülése. In: *Hargita*, XI. évf. 57 (2580). szám, 1978. március 9., csütörtök.
4. Az 1977. október 4-én kelt értébecsési jegyzőkönyv tanúsága szerint az Állami Levéltár Hargita megyei fiókjá 6 leltári egységet (a gyűjtemény 1–5. és 7. számú darabjait) vásárlás útján, további 45 egységet (a 6. és 8–51. számú iratokat) pedig adomány címén kapta Antal Imrétől. Az 52–55. számú leltári egységek átvétele valamikor 1978 után történt, ennek körülményeiről nincsenek adatok.
5. ROLHMH, F 236 Antal Imre gyűjtemény, 9. 1–3. lap.
6. A Magyar Katolikus Absztinens Keresztgyeget Schürger Ödön batizfalvi plébános indítványára az 1911. évi országos katolikus nagygyűlésen alapították, különösen Erdélyben és a Felvidéken volt népszerű. Célja az alkohol elleni küzdelem a társadalom minden rétegében, főleg az ifjúság körében; a tagság oktatása, a társadalom ivási szokásainak megismertetése és az iszákosság elleni fölkészítés. Eszközei: a tagok alkoholtól való tartózkodása, alkoholelles előadások, népgyűlések, tanfolyamok tartása; az alkoholelles terjesztése a sajtóban, a fogyasztást korlátozó törvények sürgetése; iszákosság elleni röpiratok, szakmunkák támogatása. A mozgalom egyik fővédnöke gr. Majláth Gusztáv Károly erdélyi megyéspüspök volt. Az egyesület lapja, *Az Alkoholizmus Ellen* Erdélyben, Nagyernyén jelent meg 1906–1918 között, Szabó György helyi plébános szerkesztésében. – *Magyar Katolikus Lexikon*. – <http://lexikon.katolikus.hu/K/keresztgyeget%20C3%BCletek.html> (Letöltve: 2013. február 5.); Nemes Gyula: Aki a semmiből is teremteni tudott: Szabó György plébános. In: *Keresztény Szó*, 2011. április. – <http://www.keresztenyszó.katolikus.ro/archivum/2011/aprilis/7.html> (Letöltve: 2013. február 5.)
7. A negyedik osztályosok között találjuk Gözsy Bélát (1903–1979) is, aki utóbb nemzetközileg elismert gyógyszerész, egyetemi tanár lett.
8. ROLHMH, F 236 Antal Imre gyűjtemény, 19. 12v.

Pataki József igazgató kézjegye és a Segítő Mária Gimnázium bélyegzőjének lenyomata 1942-ből (8. sz.)

